

Praten wanneer het botst

Een voorbeeld uit de slachtoffer-daderbemiddeling

DOOR MIRIAM BECK EN DOMINIQUE ABICHT

In 't kort

Als mensen een conflict hebben, helpt het om hun gesprek weg te halen van standpunten en te brengen naar het niveau van funderingen. Funderingen zijn emoties, veronderstellingen, waarden ... die onderliggend spelen en mensen tot een bepaald standpunt brengen. Maak kennis met Het Bemiddelingsburo van vzw Alba en lees hoe zij deze techniek toepassen bij bemiddeling tussen minderjarige verdachten of daders en hun slachtoffers.

Miriam en Dominique werken als bemiddelaars bij Het Bemiddelingsburo van vzw Alba. Het Bemiddelingsburo maakt deel uit van de Dienst voor Herstelrechtelijke en constructieve afhandeling (HCA-dienst) van Alba en is actief in de regio Vlaams-Brabant en Brussel. Het Bemiddelingsburo bemiddelt tussen minderjarige verdachten of daders en hun slachtoffers. Het gaat om jongeren die een strafbaar feit hebben gepleegd en die via bemiddeling de kans krijgen om hierover in gesprek te gaan met hun slachtoffer. Maar ook omgekeerd: de bemiddeling biedt slachtoffers de kans om hun dader vragen te stellen, hem uit te leggen wat het voor hen allemaal heeft betekend, schadevergoeding te vragen enzovoort.

E

Een zestienjarige handtasdief krijgt via bemiddeling de kans om in gesprek te gaan met de bejaarde vrouw die slachtoffer werd. Hoe slaagt Het Bemiddelingsburo erin dat een minderjarige dader¹ van een strafbaar feit en het slachtoffer met elkaar in gesprek gaan? Met andere woorden: praten wanneer het botst, hoe doe je dat?

WAT IS EEN DIENST VOOR HERSTELBEMIDDELING OF SLACHTOFFER-DADERBEMIDDELING?

Elk Belgisch gerechtelijk arrondissement heeft één Dienst voor herstelrechtelijke en constructieve afhandeling (HCA-dienst). Een HCA-dienst biedt herstelgerichte en constructieve afhandelingsvormen voor minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd. Er zijn vier vormen: leerprojecten, gemeenschapsdienst, herstelgericht groepsoverleg en herstelbemiddeling (zie jongerenwelzijn.be/jeugdhulp/private-voorzieningen/overzicht/hca/)².

De dienst voor herstelbemiddeling tussen minderjarige verdachten en hun slachtoffers krijgt zijn aanmeldingen vanuit het parket of de jeugdrechtsbank. Het is het parket of de jeugdrechter die aan dader en slachtoffer de mogelijkheid biedt om in bemiddeling te gaan naar aanleiding van het strafbaar feit dat hen 'verbindt'. Dat kan gaan om een eerder

Shutterstock

‘licht’ feit, zoals een fietsdiefstal of een slag in het gezicht zonder veel gevolgen, of om zware feiten zoals inbraak, zedenfeiten, gewapende overval of zelfs poging tot moord.

Heel wat bemiddelingen gaan over schoolgerelateerde incidenten: een diefstal op school, een vechtpartij aan de schoolpoort of op de bus naar huis ... In al deze gevallen krijgen verdachten en slachtoffers de kans om met elkaar te bemiddelen over ‘herstel’: wat kan er nog herstellend werken bij hetgeen er is gebeurd? Bemiddeling is daarbij altijd een aanbod en dus nooit een verplichting, ook al gebeurt het aanbod vanuit het parket of de jeugdrechtbank.

HOE VERLOOPT EEN BEMIDDELING? GESPREK MET ELKE PARTIJ AFZONDERLIJK

Een dader en slachtoffer zet je niet zomaar bij elkaar. Er gaat een grondige voorbereiding aan vooraf. De bemiddelaar plant allereerst een gesprek met elke partij afzonderlijk. Deze gesprekken kunnen thuis plaatsvinden of op de dienst voor herstellbemiddeling, overdag (na schooluren) of ‘s avonds. We doen er alles aan om de gesprekken in een zo veilig en aangenaam mogelijk kader te laten plaatsvinden, wat het gemakkelijker maakt om open te praten.

Tijdens het eerste gesprek legt de bemiddelaar bij de ene partij uit wat bemiddeling inhoudt en hoe dit

verloopt. Indien deze partij wenst te bemiddelen, dan luistert de bemiddelaar naar het verhaal, de vragen, boodschappen, verwachtingen waarmee de partij nog zit. De bemiddelaar vraagt hoe zij nu over de feiten denken en hoe ze zich bij de situatie voelen. Vaak vraagt een slachtoffer zich af ‘waarom?’ of ‘waarom ik?’, ‘had ik dan iets misdaan?’ Soms wil een dader uitleggen hoe het zo ver gekomen is, waarom hij zo boos was, dat hij de klok zou willen terugdraaien of dat hij het niet zo erg bedoeld had. Soms wil dader of slachtoffer nog iets kwijt over de gevolgen: ‘Weet hij wat dit voor mijn ganse gezin betekend heeft?’ of ‘Ik denk er nog elke dag aan terug ...’

Dit eerste gesprek met de bemiddelaar is, net als alle volgende gesprekken, vertrouwelijk. De bemiddelaar heeft beroepsgeheim ten aanzien van het parket en jeugdrechter: wat er binnen het kader van bemiddeling verteld wordt, wordt niet doorgezegd. Op die manier heeft iedereen de kans om vrijuit te spreken.

Aan het einde van het eerste gesprek met de bemiddelaar wordt besproken welke vragen en/of boodschappen de bemiddelaar mag overbrengen naar de andere partij en welke niet. Ook gaat de bemiddelaar de bereidheid na om al dan niet met de andere partij samen rond de tafel te gaan zitten. Bij minderjarigen worden ook altijd de ouders betrokken, zowel aan dader- als aan slachtofferkant. De ouders zijn vaak

¹ In juridische termen wordt het woord ‘verdachte’ gebruikt zo lang iemand niet schuldig bevonden is door de rechter en spreekt men pas over ‘dader’ als de rechter iemand schuldig bevonden heeft. In dit artikel gebruiken we vooral de term ‘daders’, omdat we doelen op jongeren die een feit hebben gepleegd, los van de vraag of ze hiervoor al veroordeeld zijn of niet. De officiële benaming van de bemiddeling is ook slachtoffer-daderbemiddeling, zelfs al gaat het in juridische termen meestal over ‘verdachten’.

² Wet 8 April 1965 Betreffende Jeugdbescherming - Wijziging via wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006.

aanwezig op het bemiddelingsgesprek. In het geval ze er niet bij zijn, wordt met de jongere besproken hoe we hen het best kunnen informeren.

Vervolgens gaat de bemiddelaar naar de andere partij om daar op gelijkaardige wijze aan het werk te gaan: hij legt uit wat bemiddeling is, luistert naar het verhaal, vraagt wat dader of slachtoffer met bemiddeling zou hopen te bereiken. Bij de tweede partij kan de bemiddelaar ook al vragen en boodschappen van de eerste overbrengen. Aan het einde van het gesprek zal de bemiddelaar ook hier vragen wat er mag worden doorverteld aan de andere.

Op die manier pendelt de bemiddelaar tussen de partijen. Dit noemt men een 'indirecte bemiddeling'. Soms blijft het bij een indirecte bemiddeling, namelijk wanneer dader en/of slachtoffer wel wil bemiddelen maar de andere partij niet rechtstreeks wil zien.

GEZAMENLIJK GESPREK MET BEIDE PARTIJEN

Alleen als beide partijen bereid zijn om met elkaar in gesprek te gaan, organiseert de bemiddelaar een gezamenlijk gesprek waarbij de verdachte, ouders en slachtoffer met ondersteuning van de bemiddelaar rechtstreeks aan elkaar vertellen wat ze denken en voelen en wat ze als herstel nodig hebben of wat ze als herstel wensen te doen. Dit heet dan een 'directe bemiddeling'.

BEMIDDELEN: WAAROM SLACHTOFFER EN DADER SAMENBRENGEN?

De achterliggende visie op bemiddeling gaat terug op de visie van het 'Herstelrecht', dat sinds de jaren 1970 opmars kent en tot op vandaag aan belang toeneemt. Vanuit het Herstelrecht wordt een misdrijf niet louter gezien als een inbreuk op de wet, maar

vooral als een conflict tussen mensen, waarbij het vertrouwen onder mensen en in de menselijke relatie werd beschadigd. Het is dan ook via dialoog dat men hoopt om hierin iets te kunnen herstellen, los van een eventuele straf die de jeugdrechter oplegt.

Bemiddeling is daarbij een aanvulling op de gerechtelijke afhandeling, vanuit het idee dat het conflict 'toebehoort' of 'eigendom' is van de betrokken partijen, en dat zij het recht hebben om mee na te denken en zich uit te spreken over wat er nog kan hersteld worden en op welke manier³. Bemiddeling vervangt de gerechtelijke afhandeling niet en sluit dus ook niet uit dat de jeugdrechter daarnaast ook een maatregel oplegt.

PRATEN ALS HET BOTST, HOE DOE JE DAT?

Hoe zorg je ervoor dat een gesprek tussen dader en slachtoffer goed verloopt, zodat het herstellend kan zijn? Want als je dader en slachtoffer meteen samenbrengt, kan het net zo goed nog meer schade berokkenen. De taak van de bemiddelaar zit hem dan ook niet alleen in het organiseren van het gesprek, maar ook in de goede voorbereiding en begeleiding ervan. Daarvoor wordt een gespreksmethode ingezet die zich baseert op het werken met 'standpunten en funderingen'.

WAT NIET WERKT:

PRATEN OP NIVEAU VAN STANDPUNTEN

In het dagelijks leven wordt er bij conflicten vaak gesproken in 'oneliners' over wat de oplossing moet zijn, over wat de andere moet doen of hoe de andere is:

- 'Hij moet ophouden met ...'
- 'Ze moet haar excuses aanbieden ...'
- 'Ze moeten hem van school sturen.'
- 'Met haar valt er niet te praten.'
- 'Het is een leugenaar.'
- ...

Dit zijn allemaal voorbeelden van 'standpunten': eenvoudige zinnen die iets zeggen over de andere of over hoe het conflict **moet** opgelost worden. Het voordeel van standpunten is dat ze kort en duidelijk zijn. Daardoor lijken ze een kant-en-klare oplossing te bieden. Het nadeel is dat standpunten geen ruimte laten voor een andere invulling, waardoor ze vaak weerstand uitlokken bij de andere partij.

Als er twee mensen elk hun standpunt verdedigen, resulteert dit vaak in een dovemansgesprek: ieder beargumenteert waarom zijn eigen standpunt het beste is en hoopt dan maar dat de andere dat ook zal inzien en zal bijdraaien. Of, men doet een poging om dicht naar het standpunt van de andere te gaan vanuit de verwachting dat die dat dan ook zal doen, waarbij men meestal hoopt om vooral toch dicht bij het eigen standpunt te kunnen blijven. In het beste geval wordt

³ Een van de basisartikels uit de herstelrecht is Christie, Nils (1977). Conflict as Property. *The British Journal of Criminology*, 17(1), 1-15.

er een soort compromis gevonden, dat vervolgens al dan niet standhoudt. In het slechtste geval wordt het conflict alleen maar heftiger of loopt het vast.

Praten op niveau van standpunten werkt meestal niet

WAT WEL WERKT: PRATEN OP NIVEAU VAN FUNDERINGEN

Om de problemen met praten op niveau van standpunten te vermijden, zal de bemiddelaar niet werken met de 'standpunten' die mensen innemen, maar gaat hij op zoek naar de 'funderingen' die onder de standpunten schuilgaan. Het uitgangspunt daarbij is dat 'standpunten' het eindresultaat zijn van onderliggende factoren zoals emoties, waarden, normen, veronderstellingen, bezorgdheden, hoop, die we de 'funderingen' noemen. Vanuit deze funderingen bouwt men een beeld op van wat 'de beste' oplossing voor het probleem is. Een standpunt kan daarbij gezien worden als het topje van de ijsberg, waarbij de ijsberg gevormd wordt door de onderliggende funderingen.

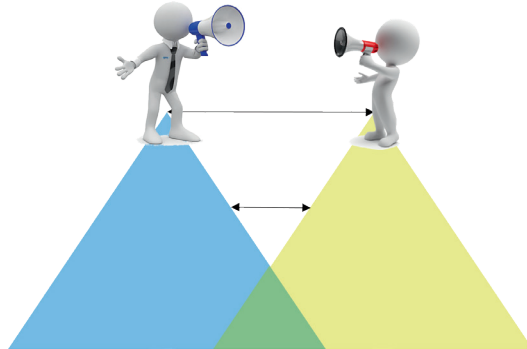

Een standpunt is het topje van de ijsberg, met daaronder funderingen als emoties en waarden

Bijvoorbeeld, een vaak gehoorde uitspraak in een slachtoffer-daderbemiddeling in een schoolcontext is: 'Ze moesten de dader van school sturen.' Als de bemiddelaar deze zin letterlijk zou overbrengen aan de dader, zou het conflict wellicht alleen maar verder vast raken. Daarom gaat een bemiddelaar op zoek naar de 'funderingen', zoals de angst bij het slachtoffer dat de feiten opnieuw zouden gebeuren, de veronderstelling dat de dader misschien niet geleerd heeft uit zijn daden, de waarde dat veiligheid op een school uiterst belangrijk is, de hoop om opnieuw rustig terug naar school te kunnen.

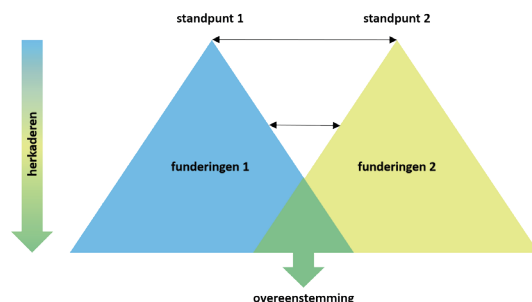
Wanneer bemiddelaars de emoties, veronderstellingen en bezorgdheden overbrengen naar de andere

partij, is er vaak wél begrip. Daar waar standpunten weerstand oproepen, zijn funderingen minder vernauwend en zeggen ze vooral iets over de persoon die de uitspraak doet. Dit maakt funderingen veel beter 'hoorbaar' of 'verteerbaar' voor de andere partij.

Standpunten roepen weerstand op, terwijl funderingen beter 'hoorbaar' of 'verteerbaar' zijn voor de andere partij

Mensen hebben vaak veel begrip voor elkaars funderingen, zo leert de ervaring ons. Als je erin slaagt om het gesprek weg te halen van de standpunten en het te richten op de onderliggende funderingen, verloopt het dus een stuk rustiger. Mensen voelen zich gehoord en erkend, waardoor er ruimte ontstaat om los te komen van het eigen standpunt en samen op zoek te gaan naar vormen van herstel waar in eerste instantie niet aan werd gedacht. Op die manier lukt het vaak om aan het einde van het gesprek tot een gezamenlijk antwoord te komen over wat er kan bijdragen tot 'herstel'.

De bemiddelaar haalt het gesprek weg van standpunten en richt het op funderingen om zo tot een gezamenlijk antwoord te komen over 'herstel'

DE ROL VAN DE BEMIDDELAAR: NEUTRALE BUITENSTAANDER

Een bemiddelaar draagt zelf geen oplossingen aan. Hij zal vanuit zijn positie van neutrale buitenstaander de conflictpartijen ondersteunen bij het zoeken naar hun manier om een uitweg te zoeken uit het conflict, gebaseerd op hun 'funderingen'. Op die manier blijft het conflict eigendom van de betrokkenen, zoals het Herstelrecht vooropstelt. De ervaring leert dat de uitkomsten die slachtoffer en dader zelf bereiken op deze manier, duurzaam zijn en veel beter standhouden dan wanneer ze zouden opgelegd worden. 🔄

Heel wat bemiddelingen gaan over schoolgerelateerde incidenten: een diefstal op school, een vechtpartij aan de schoolpoort of op de bus naar huis ...

Als je halsstarrig op je standpunt blijft staan gaat ook het gesprek niet vooruit

Liese Leunens werkt sinds september 2013 bij Onderwijskiezer en schrijft ook glimlaches-in-versvorm. Volg Liese op Instagram via @poeziejegraag.